

rű ábrázolások, annál jóval többek: a táj és a benne zajló élet sajátosan egyéni vonásainak művészi átköltései az expresszionizmus eszközeivel. Képein a tiszai táj hangulati változékonyságát, gazdagságát nagyszerűen megfigyelhetjük. Ahány kép, annyi hangulat. Megkapó a messzeség érzetése, az alföldi ég monumentalitása. Mindezek a festő mély lírai átélésében jelennek meg. Képei benépesülnek a hajókon, bárkákon tevékenykedő halászokkal, hajósokkal, szikár, inkább inas mint izmos emberekkel, akik tempós nyugalommal végzik sajátos munkájukat. Problémái különbözőek. Vannak képei, ahol a táj dominál; de ez nem a táj pillanatnyi megjelenésének impresszionisztikus meglátása, hanem inkább fényből és színből konstruált táji lényegek és jellegzetességek festői előadása. Más képein a figurális elem dominál a képek előterében. Ezekben a táj mellérendelt szerepet kap, s a kép szerkezeti hangsúlyozottsága mutat rá a művészt foglalkoztató problémákra. Képein a vonalak és formák muzsikális egybecsengése, expresszív ereje érvényesül a kolorisztikus alapérzésen keresztül.

GÁBOR JENŐ sok képpelszerepel a kiállításon. Szinte bámulatba ejti az embert a termékenységgel. Témái a homokos hajókon dolgozó, talicskázó emberek, majd néhány képén halászokat ábrázol. Alakjai a teret teljesen kitöltik, a táj nem jut jelentős szerephez. Nem is annyira a tiszai jellegzetességek, mint inkább a lázasan dolgozó munkások erőfeszítésének, izommozgásának kifejezése a probléma. Műveiben rejlő legfőbb művészi intenció az izomzat ki-elemzése, melyet kubisztikus formákba foglal. Ehhez járul még a kompozíció vonalainak és tömegeinek mozgalmassága s a kubisztikus formák szeretete, (talicska, hajó, csónak, deszkák, stb.), hogy ezzel az emberi alakok kubisztikus formamegoldása megfelelő miliőt kapjon. Színei inkább a plasztikus hatást vannak hivatva erős dekoratív érzékkel, kiemelni. Képeinek belső tartalma lényegileg közel áll egymáshoz.

Tápai két magyar paraszt fejét ábrázoló ügyes szobra nagyszerűen utal arra, hogy Tömörkény nem csak „vizenjárók“-kal foglalkozott.

SZILI TÖRÖK DEZSŐ

U J K Ö N Y V E K

Tömörkény István: Rónasági csodák. Sajtó alá rendezte: Sík Sándor. (Szukits-kiadás). 1943.

Amióta Tömörkény István a Dugonics-Társaság jóvoltából a halottak sorából márványköbe öltözött az élők közé visszaköltözött, a figyelem és az érdeklődés egyszerre országszerte a nagy elfelejtett szegedi íróra irányult. Tömörkény István eddig megjelent tizenöt kötete mellé egy ti-

zenhatodikát is sorakoztattak Rónasági csodák címmel, mely napi lapokban és másutt megjelent tárcáinak egy részét tartalmazza Sík Sándor szeretetteljes válogatásában. „Az összeválogatásnál — mint Sík Sándor írja előszavában — iparkodtunk azokhoz a szempontokhoz igazodni, amelyeket Tömörkény követett maga összeállította könyvei kiadásakor. Nem voltunk tehát tekintettel sem idő-

rendre, sem valami belső összefüggésre, hanem csak arra, hogy a könyv érdekes, vonzó és változatos legyen és Tömörkény sajátos műformájának — a novella, anekdota, leírás, elmélkedés és líra e csak-reá-jellemző, bájos és feledhetetlen keverékének — lehetőleg minden árnyalata szóhoz jusson.“ Ez a szempont a legteljesebb mértékben sikerült is, mert a könyv olvasgatásakor tűnik ki, hogy Tömörkény olyan csodálatos világba vezet el bennünket, amely zárva volt a városi ember előtt, ahol csodálatos dolgok történnek, mert a „célszerű szögény embörök“ szociális elmaradottsága, küzdelme, mindennapi keserve, kitarató, neki keseredett harca a földdel, az elemekkel, a betegséggel, a toronyalatti nadrágos atyafiakkal, önmagukkal és a tudatlansággal, valóban rónasági csoda.

Tömörkény írásai — bár könnyű olvasásra szánták — mégis súlyosak, a humor úgy küzdöklik itt a balladai félhomállyal, mint a derűs őszi napfény a határt megülő köddel, — a Rónasági csodák, Ferkó, vagy Virágos télen c. elbeszélésekre gondolok.

Egyik irodalomtörténetírónk azt állítja Tömörkény írásairól, hogy azok olykor erőltetettek, modorosak. Hát talán — magyar paraszt viselkedése, beszéde olykor nem tempós-e, nem modoros-e? Hogy Tömörkény írásait szerethessük, megérthessük, ismerünk kell a magyar parasztot és azt a tájat, mely sajátos jegyeit emberére is ráruházta. Az Isten a szegény embert a tehetetlenséggel verte meg legjobban. Szorgalmas, munkás, kis darab földjéből csodát szeretne elővarázsolni, de minden verejtek hiába való, mert jó, ha a mindennapi kenyeret elő tudja teremteni az éhes család sok

szájának, kenyér csak mára jut és az is csak addig, amíg az apa keze a kapát a földbe tudja vágni. Ez a tehetetlenség olyan kört von a vergődő tanyai ember köré, amelyből nem tud kilépni. A szűk körben aztán csodálatos jelentést kapnak a dolgok, az élő körül a küzködő, vergődő lélek képzelete mindent életre kelt, mert csodák, rónasági csodák csak tanyai viskókban és jászolokban születnek. Tömörkény íásaiban nemcsak a szeged-környéki magyar parasztot ismerjük meg, hanem környezését is. Minden, ami őt körülveszi, mintha egyetlen családba tartoznék, háziállatai, a mező madarai, és vadjai mind helyet és jelentőséget kapnak életében: ért az állatok, a virágok, a csillagok és a búzaföld nyelvéen. Tömörkény művészetének varázsát ez az egységben való láttatás adja meg nyelvének különös ízével és különös hangjával.

Egy lengyel író, aki Tömörkény írásait nagyon szerette és egynéhányat le is fordított belőlük, két-ségbeesetten panaszkodott egyik barátjának levélben, hogy a fordításnál elvesz a nagy szegedi író művészetének varázsa, mert azt az egészen sajátos tájhangot képtelen megfelelően visszaadni. Nem is lehet. Mert egy-egy tájszólásban a táj emberének lelke szólal meg. A nagy Móricz Zsigmond is hiába próbálkozott a szegedi tájszólással Rózsa Sándor-regényeiben, mert egy tájszólás nemcsak a magánhangzók és mássalhangzók a többitől különböző ejtésében nyilvánul meg, hanem különleges mondatfordulatokban, jelző, jelző-összetételek, igeragozási alakok másfajta értékelésében. Tömörkény István ebben igazán nagy. Ez teszi őt Szeged nagy írójává.

MADÁCSY LÁSZLÓ